

Józef Żuk¹

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych
SGGW

PERSPEKTYWY ROZWOJU ROLNICTWA I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ W POLSCE PO PRZYSTĄPIENIU DO UE

AGRICULTURE AND FOOD ECONOMY DEVELOPMENT PERSPECTIVES IN POLAND AFTER THE ACCESSION TO THE EU

Synopsis. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało, że produkcja rolnicza oraz rynki produktów żywnościowych podlegają zwiększonemu zakresowi interwencjonizmu i konkurencyjności oraz wymaganiom jakościowym. Uwarunkowania te zostały narzucone przez prawodawstwo unijne. Gospodarstwa rolnicze oraz przedsiębiorstwa przetwórstwa spożywczego muszą dostosować swoje zakłady do nowej sytuacji w celu utrzymywania istniejących możliwości produkcyjnych oraz pozyskania nowych rynków zbytu. Wymaga to przygotowania takich rozwiązań modelowych, które będą gwarantować wysoką efektywność alokacji środków finansowych prywatnych i publicznych w całym sektorze rolnym.

Słowa kluczowe: WPR, produkcja oraz rynek mleka i cukru w Polsce, instrumenty interwencyjne, kwoty mleczne i cukru, modelowa struktura gospodarstw mlecznych

Wstęp

Dostosowania polskiej gospodarki do wymogów Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej trwają już przeszło 15 lat. Z perspektywy wielu dziesiątków lat budowy mechanizmów rynkowych przez wiele krajów europejskich, należy osiągnięcia Polski w procesach dostosowawczych ocenić bardzo wysoko jedynie w sferze dostosowań prawnych. **Procesy integracyjne, w szczególności przemiany struktury i skali produkcji są dotychczas w wielu dziedzinach niewystarczające i będą jeszcze trwały przez wiele lat po wejściu Polski do Unii, stanowiąc element reform i zasadniczy czynnik realizacji strategicznych celów gospodarki².**

Brak postępu w dostosowaniach, a przede wszystkim niedotrzymania terminów i

¹ Dr inż., ul. Nowoursynowska 166, 92-787 Warszawa, tel. (0 22) 593 42 22, email: jozef_zuk @sggw.pl.

² Zgodnie z założeniami *Krajowego Programu Rozwoju Wsi* (opracowanie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z roku 2006) konieczne jest:

- ☞ skoordynowanie działań w ramach polityk unijnych przygotowywanych do wdrażania w ramach różnych programów operacyjnych;
- ☞ skorelowanie instrumentów polityki krajowej rządu wobec obszarów wiejskich realizowanej przez ministerstwa i podległe im jednostki;
- ☞ zinventaryzowanie instrumentów polityki krajowej adresowanej do wsi i rolnictwa, a następnie określenie drogi jej harmonizacji wewnętrznej z politykami Unii Europejskiej;
- ☞ objęcie polityką rozwoju obszarów wiejskich samorządów i różnego rodzaju instytucji publicznych i prywatnych, nie w celu kontrolowania, lecz skoordynowania różnych działań na rzecz obszarów wiejskich. Koordynacja taka będzie osiągana poprzez różnego rodzaju akty prawne, system instytucjonalny i system informowania społeczeństwa o kierunkach polityki państwa.

zasad zawartych w traktacie stowarzyszeniowym, może prowadzić do istotnych ujemnych następstw, włącznie z wyłączeniem kraju z korzyści płynących z udziału w beneficjach polityki wspólnotowej. Działania monitorujące mają bowiem zapewnić skuteczność i konsekwencję we wprowadzaniu oraz stosowaniu dorobku prawnego Unii, ale też świadczą o rygorystycznym traktowaniu nowych członków i zamiarze twardej ochrony interesów ekonomicznych pozostałych członków³.

Obszary wiejskie są poddane procesom nieustannych zmian wywołanych przez procesy globalne i regionalne. Potrzebne jest takie zarządzanie zmianami, aby mieszkańcy wsi nie stali się ofiarami lecz byli beneficjentami tych korzystnych procesów. Aby tak się stało, musimy przede wszystkim wykorzystać w pełni szanse rozwojowe, jakie daje Polsce dostęp do polityk Unii Europejskiej, zarówno Wspólnej Polityki Rolnej jak i polityki strukturalnej.

Twórcy Wspólnej Polityki Rolnej w swych zamierzeniach chcieli stworzyć system, który stymulowałby produkcję żywności przy zachowaniu odpowiedniego poziomu życia producentów rolnych i utrzymaniu akceptowalnych cen. Za zasadnicze cele WPR uznano bowiem:

- podniesienie wydajności produkcji rolnej, jej racjonalny rozwój poprzez promocję postępu technicznego oraz pełne wykorzystanie środków produkcji i siły roboczej;
- zapewnienie odpowiednich dochodów i poziomu życia społeczności wiejskiej;
- zagwarantowanie bezpieczeństwa dostaw żywności oraz ustalenie umiarkowanych cen;
- stabilizacja rynku produktów rolnych⁴.

Ze względu na obowiązek administracyjnych ograniczeń w rozmiarze produkcji mleka oraz cukru rodzą się bardzo ważne pytania, a mianowicie:

- jakie skutki będą miały nowe rozwiązania dla polskich producentów mleka i dla całego rynku mleczarskiego?
- jakie skutki będą miały ograniczenia produkcji buraków cukrowych, a tym samym i cukru w polskich cukrowniach dla rolników dotychczas uprawiających buraki cukrowe?
- jakie skutki dla rolnictwa i całej gospodarki narodowej?

³ Należy przy tym podkreślić, iż wdrażanie przez nowe kraje, w tym także i Polskę, wspólnotowych reguł i mechanizmów jest i będzie szczegółowo monitorowane przez organizacje unijne zwłaszcza w pierwszych trzech – pięciu latach członkostwa, a niekorzystne oceny mogą być przyczyną unijnej interwencji w ramach działań przewidzianych w klauzulach ochronnych.

⁴ Art. 39 Traktatu Rzymskiego

Biorąc pod uwagę główne założenia WPR zasadniczym celem prowadzonych rozważań w niniejszym artykule jest sprawdzenie:

1. czy założenia teoretyczne mają swoje odzwierciedlenie w praktycznej działalności w zakresie systemu kwot mlecznych i cukru w Polsce jako jednego z instrumentów WPR,
2. jakie będą skutki wprowadzenia kwotowania produkcji mleka w Polsce,
3. jakie zmiany nastąpią w polskiej gospodarce na rynku cukru, a więc w gospodarstwach i w przemyśle cukrowniczym.

Następstwa systemów regulacyjnych Unii Europejskiej w ramach WPR na rynku mleka i cukru

Rynek mleka i cukru w Polsce należą do najważniejszych rynków rolnych i mają szczególne znaczenie dla polskiej gospodarki⁵. Rynek mleka oraz cukru jako jedne z nielicznych rynków rolnych charakteryzują się dodatnim saldem obrotów z zagranicą. Należy podkreślić, że są to strategiczne działalności produkcyjne nie tylko w rolnictwie, lecz także w całości polskiej gospodarki.

Najbardziej widoczne konsekwencje idei wspólnego rynku dla polskiego mleczarstwa i przemysłu cukrowniczego to ścisła kontrola podaży mleka i buraków cukrowych poprzez limity produkcyjne. Wprowadzenie systemu kwot jako jednego z najważniejszych instrumentów interwencji na tych rynkach (mleka i buraków cukrowych) diametralnie zmienia uwarunkowania produkcyjne. Rolnicy zmuszeni są produkować w ramach posiadanych limitów, dostosowując precyzyjnie produkcję do zaistniałej sytuacji.

System kwot mlecznych oraz limity produkcji buraków cukrowych, a tym samym i cukru w polskich cukrowniach, są instrumentami bardzo silnie wpływającym na rynek tych produktów oraz przemiany strukturalne i technologiczne w polskim rolnictwie.

Rynek mleka i cukru należy w UE do najściślej regulowanych i kontrolowanych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Polska stając się członkiem Wspólnoty jest poddana takim samym regulacjom, z których najistotniejsze jest kwotowanie, ograniczające administracyjnie prawo do produkcji mleka i cukru oraz korzystania z gwarancji udzielanych producentom mleka i buraków cukrowych oraz przetwórcom tych surowców do wysokości przyznaných kwot.

⁵ Ogromne znaczenie tych dwóch gałęzi produkcji i przetwórstwa w ostatnich latach to przede wszystkim ponad 17% udział w wartości produkcji rolnictwa i jeszcze ponad 700 tys. gospodarstw dotychczas związanych z produkują mleka, 1,5 % udział w produkcji cukru na świecie i ponad 83 tys. gospodarstw z produkcją buraków cukrowych, gospodarstw dających pełne zatrudnienie i dochody dla rolników i ich rodzin.

Następstwa systemu kwotowania produkcji mleka w Polsce

Wraz z przyznanymi kwotami w ramach WPR wdrażano wiele instrumentów regulacji rynku mleka powiązanych ściśle ze sobą. Zasadniczym celem kwotowania jest ograniczenie poziomu produkcji do administracyjnie przyznanej ilości, jaką można producent sprzedać w danym roku kwotowym⁶.

Cała produkcja mleka w Polsce po wejściu do UE podlega kwotowaniu zgodnie z ustaleniami negocjacyjnymi. W myśl tych postanowień, została ustalona dla Polski kwota mleczna w łącznej wysokości do 9 380 143 ton⁷.

Przeprowadzone analizy i rozważania wskazują, że założenia WPR odnośnie produkcji mleka i jego przetwórstwa w Polsce rozmiągają się z zasadniczymi celami przyjętymi zarówno w traktatach jak i w założeniach WPR.

Potwierdzeniem tej tezy są dane zawarte w tabelach 1 i 2.

Przyznana kwota jest dla polskiego rolnictwa i przetwórstwa mleczarskiego dyskryminująca i mija się zasadniczo z przyjętymi celami i zasadami WPR⁸. Kwota mleczna została bowiem ustalona na poziomie odpowiadającym spożyciu mleka z okresu przed transformacją ustrojową (lata 1986-1989) [Tomkiewicz 2000]. Wiele czynników ekonomicznych i społecznych w okresie transformacji, tj. spadek pogłowia, spadek mleczności, ekstensywny chów bydła mlecznego czy spadek dochodów ludności, a przede wszystkim brak logicznej i perspektywicznej polityki rolnej sprawiły, iż w latach 1989-1995 produkcja mleka spadła z 15,9 mld litrów mleka w 1989 r. do 11,3 mld w roku 1995. Sytuacja, jaka zaistniała na rynku mleka była wielce niekorzystna dla Polski w związku z przyjętymi zasadami negocjacji warunków przystąpienia do UE.

Aktualna kwota mleczna również nie odpowiada potencjałowi produkcji mleka w Polsce i jest o wiele za niska. Z analizy danych zawartych w tabeli 1 wynika, iż produkcja mleka w przeliczeniu na jednostkę użytków rolnych jest w Polsce prawie o 1/3 niższa w porównaniu do średniej produktywności w 15 krajach „starej” UE. W większości krajów unijnych poziom produktywności użytków rolnych w gospodarstwach o kierunku mlecznym jest przeszło dwukrotnie wyższy, np. w Niemczech, Danii, Belgii, Holandii. Oznacza to, że

⁶ „Kwoty mleczne ustanowione w 1984 r. we Wspólnocie Europejskiej na mocy rozporządzenia Rady nr 856/84 stały się filarem wspólnej organizacji rynku mleka stanowiąc swego rodzaju bilet wstępu producentów na ten wysoce kontrolowany rynek” [Tomkiewicz 2000].

⁷ W dniu 11 maja 2006 r. Komisja Europejska podjęła decyzję o przyznaniu Polsce rezerwy restrukturyzacyjnej w wysokości 416 126 000 kg. Rezerwa ta przysługuje Polsce od nowego roku kwotowego tj. od 1 kwietnia 2006 r. i w całości zasili krajową rezerwę krajowej ilości referencyjnej przeznaczonej dla dostawców hurtowych, która będzie podlegała rozdysonowaniu w roku kwotowym 2006/2007.

⁸ Vide Traktat Rzymski oraz Common Agricultural Policy

istnieją możliwości dalszego, szybkiego wzrostu produkcji mleka w Polsce przede wszystkim z wykorzystaniem pasz bezwzględnych (trwałe użytki zielone) oraz pasz z gruntów ornych.

Przyznane Polsce kwoty mleczne w przeliczeniu na mieszkańca (vide tabela 2) są również w porównaniu do wielu innych krajów unijnych dużo niższe. Świadczą o tym wskaźniki przedstawione w tej tabeli⁹.

Tabela 1. Produkcja mleka w wybranych krajach Unii Europejskiej w 2004 r.¹⁰
Table 1. Milk production in selected EU countries in 2004

Kraje	Produkcja mleka w litrach na 1 ha		
	użytków rolnych	gruntów ornych	łąk i pastwisk
Unia Europejska (15)	948	1833	2351
Unia Europejska (10)	587	779	2673
Unia Europejska (25)	867	1520	2395
Polska	700	889	3284
Wskaźniki produkcji UE(25) = 100			
Unia Europejska (15)	109,4	120,6	98,2
Unia Europejska (10)	67,7	51,2	111,6
Polska	80,7	58,5	137,1

Zródło: Obliczenia własne na podstawie danych EUROSTAT

Polskie rolnictwo pomimo niewielkich stad i rozdrobnionej jeszcze produkcji poddaje się stopniowo procesowi administracyjnego ograniczania produkcji, bowiem już na samym starcie mechanizmów regulacyjnych wynegocjowana kwota dla całego kraju pozwala jedynie na zagospodarowanie bieżącej produkcji.

Taka sytuacja stwarza brak perspektyw rozwoju wielu gospodarstwom produkującym dotychczas mleko oraz także dla przemysłu mleczarskiego w Polsce. Ograniczenie możliwości dalszej koncentracji produkcji oraz wzrostu wydajności jednostkowej krów (mleczność jest obecnie o połowę niższa w Polsce niż w „starych krajach unijnych”, vide Niemcy, Holandia i in.) w konfrontacji ze światowymi tendencjami na rynku mleka i postępującą liberalizacją handlu, to realne zagrożenie nie tylko dla polskich gospodarstw mlecznych, które nie będą w stanie konkurować z producentami o nieporównywalnie większej skali produkcji i mleczności krów, lecz także dla zmodernizowanych i nowocześnie wyposażonych polskich mleczarni, dzięki

⁹ Przyznana Polsce kwota mleczna jest niższa od wielkości produkcji o 32%, a ilość sprzedawanego hurtowo mleka już w obecnym roku rozrachunkowym została przekroczonea.

¹⁰ Szczegółowe analizy tego problemu zawarto w innym artykule autora [Żuk 2006a].

poważnym wydatkiem środków publicznych w ostatnim dziesięcioleciu.

W związku z zaistniałą sytuacją w polskim rolnictwie oraz koniecznością szybkiej restrukturyzacji i modernizacji (przede wszystkim wzrostu skali produkcji w gospodarstwach oraz koncentracji przetwórstwa mleka) produkcji mleczarskiej niezbędne jest przygotowanie scenariuszy dla polskiego rolnictwa oraz ekspertyz, które będą podstawą do racjonalnej alokacji prywatnych i publicznych środków finansowych w unowocześnianie produkcji mleka i jego przetwórstwa.

Tabela 2. Poziom produkcji oraz przyznane kwoty mleczne w przeliczeniu na mieszkańca w wybranych krajach Unii Europejskiej w 2004

Table 2. Production level and milk quotas per capita in selected EU countries in 2004

Kraje członkowskie	Kwota mleczna na mieszkańca w litrach	Produkcja/ mieszkańca w litrach	Wskaźnik produkcja/kwota
Unia Europejska (25)	299	311	1,04
w tym:			
Polska	235	310	1,32
Austria	339	419	1,24
Belgia	305	335	1,10
Dania	825	805	0,98
Finlandia	461	497	1,08
Francja	404	403	1,00
Irlandia	1341	1367	1,02
Niderlandy	680	657	0,97
Niemcy	338	339	1,00
Szwecja	367	357	0,97
W. Brytania	245	245	1,00

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych EUROSTAT

Takie rozważania modelowe dla gospodarstw mlecznych przedstawiono w tabeli 3.

Następstwa systemu kwotowania produkcji cukru w Polsce

Stan i perspektywy rozwoju branży cukrowniczej w Polsce są zależne od organizacyjno-prawnych uwarunkowań Wspólnej Polityki Rolnej. Z danych tabeli 4 wynika, że w ostatnim dziesięcioleciu uprawa buraka cukrowego zmniejszyła się o ¼ w porównaniu do stanu wyjściowego po akcesji do UE. Mimo to produkcja surowca do cukrowni utrzymuje się w ostatnich latach na prawie niezmiennym poziomie, a poziom produkowanego cukru w przeliczeniu na jednostkę powierzchni systematycznie wzrasta. Jest to wynik wzrostu plonu oraz wskaźnika polaryzacji. Ta tendencja będzie się nadal utrzymywać, bowiem możliwości poprawy efektywności uprawy buraków cukrowych nie są jeszcze w pełni wykorzystane.

Możliwości produkcyjne surowca do przetwórstwa oraz możliwości przetwórcze buraków cukrowych są w Polsce niewykorzystane i przy dobrej organizacji produkcji można

z całą pewnością stwierdzić, że oscylują one na poziomie 2 mln ton cukru i około 60 tys. ton izoglukozy. Z porównania tych możliwości z przyznaną Polsce kwot cukru wynika, że, z nielicznymi wyjątkami, istnieje w ostatnich dziesięciu latach poważna nadwyżka produkcji. Konsekwentne przestrzeganie WPR oznacza, że w przyszłości nastąpią poważne ograniczenie zarówno w powierzchni uprawy jak i w ilości przerabianego surowca. A z tym są związane określone konsekwencje produkcyjne i ekonomiczne oraz finansowe dla rolników oraz całej gospodarki narodowej, m.in. w wyniku utraty dochodowej działalności w gospodarstwach oraz spadek wpływów finansowych z eksportu cukru. Zmalałe także poważnie rynek pracy wskutek ograniczenia prac przy uprawie buraków cukrowych oraz zatrudnienia w cukrowniach.

Tabela 4. Zmiany w produkcji buraków cukrowych w Polsce w latach 1995 - 2005

Table 4. Changes in sugar beet production in Poland in years 1995 through 2005

Element charakterystyki	Lata						
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pow. uprawy w ha	377,7	333	300,8	308,9	286	297	286,2
Wskaźnik zmian 1995=100	100	88,2	79,6	81,8	75,7	78,6	75,8
Plon w dt/ha	353	394	382	456	410	428	410
Wskaźnik zmian 1995=100	100	111,6	108,2	129,2	116,1	121,2	116,1
Zbiór buraków w tys. ton	13349	13221,0	11492,0	14057,0	11740,0	12730,4	11730,6
Wskaźnik zmian 1995=100	100	99,0	86,1	105,3	87,9	95,4	87,9
Produkcja cukru w tys. ton	1577,3	2012,7	1539,7	2018,0	1947,6	2008,3	2068,3
Wskaźnik zmian 1995=100	100	127,6	97,6	127,9	123,5	127,3	131,1
Produkcja .cukru z 1 ha w tonach	4,18	6,04	5,12	6,53	6,81	6,76	7,23
Kwota cukru (A+B) w tys. ton	1631,2	1631,2	1631,2	1631,2	1631,2	1671,9	1582,3
Nadwyżka produkcji cukru w tys. ton	-53,9	381,5	-91,5	386,8	316,4	336,4	486,0
Kwotowa pow. uprawy buraków cukrowych w ha (przy plonie uzyskanym w danym roku)	390,6	269,9	318,7	249,7	239,5	247,3	218,9
Nadwyżka powierzchni uprawy buraków cukrowych w ha	-12,9	63,1	-17,9	59,2	46,5	49,7	67,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z roczników statystycznych

Podstawowe warunki wdrażania Wspólnej Polityki Rolnej w Polsce

Przygotowanie podstaw do skutecznego, konsekwentnego i sukcesywnego realizowania procesów dostosowawczych, i w konsekwencji uzyskania pełnego stopnia integracji gospodarki polskiej, a przede wszystkim rolnictwa i gospodarki żywnościowej jest warunkowane poprawnym i jasnym sformułowaniem zadań oraz nakreślenie sposobów ich realizacji w zakresie:

- tworzenia w okresie docelowym optymalnych modelowych gospodarstw-przedsiębiorstw rolniczych;

- przemian w strukturze obszarowej gospodarstw i skali produkcyjnej przedsiębiorstw, które muszą uwzględniać problemy społeczno-demograficzne oraz wpływ zmian w technologii i organizacji produkcji oraz jej przetwarzania na kolejnych etapach dochodzenia do założonego modelu organizacyjnego, czyli określenie optymalnego obszaru i skali produkcji uwzględniających optimum technologiczne i ekonomiczne gospodarstwa i/lub przedsiębiorstwa;
- przyjęcia optymalnego kierunku produkcji oraz poziomu intensywności i produktywności w zależności od warunków przyrodniczych i zasobów produkcyjnych w różnych rejonach, a także od przewidywanych zmian w technologii produkcji (uwzględnienie postępu biologicznego, technicznego i organizacyjnego w produkcji rolniczej, a także w przetwórstwie);
- optymalnego lokalizowania i przyjmowania odpowiedniej skali bazy przetwórczej i sieci magazynowo-składowej, dostosowanych do konkretnych warunków produkcyjnych danego rejonu, czy regionu. Należy przy tym przestrzegać, aby nie nastąpiły dysproporcje pomiędzy bazą usługowo-przetwórczą i bazą produkcyjną;
- wytwarzania oczekiwanych przez konsumentów produktów o wysokim standardzie jakościowym.

Konieczne jest zatem prowadzenie racjonalnej i efektywnej ekonomicznie polityki wspierania finansowego gospodarstw w Polsce w ramach WPR. Im poprawniej zostaną przyjęte założenia wyjściowe i właściwie uwzględnione komplementarne, suplementarne i konkurencyjne związki oraz zależności w całym łańcuchu produkcji mleka i buraków cukrowych jako surowca oraz ich przetwórstwa i dystrybucji w modelowych rozwiązaniach, tym niższe będą koszty społeczne produkcji, wyższy stopień zaspakajania potrzeb ludności kraju, większe możliwości konkurencyjnej sprzedaży nadwyżek produktów w handlu zagranicznym, a także mniej nietrafionych decyzji inwestycyjnych i zmarnotrawionych funduszy publicznych własnych i unijnych¹¹.

W związku z tym istnieje pilna potrzeba przygotowania merytorycznie i logicznie spójnego, szczegółowego docelowego programu rozwoju gospodarczego Polski oraz programów regionalnych, w tym programów restrukturyzacji i modernizacji poszczególnych gałęzi rolnictwa, nakreślenia poprawnych zmian w systemie gospodarczym i administracyjnym oraz przyszłościowych rozwiązań przestrzennego zagospodarowania regionów¹².

¹¹ Fundusze strukturalne UE

¹² Obecne opracowania Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi są m. in. zbyt ogólnikowe i zawierają jedynie wytyczne do dalszych poczynań w sferze polityki agrarnej i ekonomicznej.

Tabela 3. Modelowa liczba krów oraz gospodarstw mlecznych w Polsce w zależności od skali produkcji mleka i mleczności krów¹³

Table 3. Number of cows and number of dairy farms in Poland depending on size of production and milking capacity of cows, model values

Wysokość modelowa kwoty mlecznej	Mleczność litry/krowa/rok	Liczba krów w tys. szt.	Liczba gospodarstw ze stadem krów, szt.					
			20	25	30	40	50	60
Wariant I : kwota mleczna przyznana Polsce, stan w 2006 r. = 9380143 tys. litrów	4500	2084476	104224	83379	69483	52112	41690	34741
	5500	1705481	85274	68219	56849	42637	34110	28425
	6500	1443099	72155	57724	48103	36077	28862	24052
Wariant II: produkcja mleka jak w 2004 r. w Polsce = 11832502 tys. litrów	4500	2629445	131472	105178	87648	65736	52589	43824
	5500	2151364	107568	86055	71712	53784	43027	35856
	6500	1820385	91019	72815	60679	45510	36408	30340
Wariant III: maksymalna produkcja mleka w Polsce jak w 1989 r. = 15948343 tys. litrów	4500	3544076	177204	141763	118136	88602	70882	59068
	5500	2899699	144985	115988	96657	72492	57994	48328
	6500	2453591	122680	98144	81786	61340	49072	40893
Wariant IV: produkcja w Polsce zgodna ze średnią w UE(15) w 2004 r., 948l/ha UR = 16029055 tys. litrów	4500	3562012	178101	142480	118734	89050	71240	59367
	5500	2914374	145719	116575	97146	72859	58287	48573
	6500	2466008	123300	98640	82200	61650	49320	41100

*Źródło: Obliczenia własne na podstawie [Żuk 2006]*¹³ Szczegółowe założenia do budowy modeli oraz zasady ich konstrukcji przedstawiono w opracowaniu autora [Żuk 2006].

Podsumowanie

Przyznane Polsce kwoty produkcji już wymusiły określone zmiany w gospodarstwach rolniczych oraz przetwórstwie mleczarskim i cukrowniczym. Zbyt niekorzystne dla Polski limity zmuszą w najbliższym czasie do dalszych drastycznych zmian w organizacji produkcji roślinnej i zwierzęcej w ponad 1,5 mln gospodarstw. Tylko niewielka liczba obecnie funkcjonujących podmiotów gospodarczych w sferze produkcji surowca dla przemysłu rolno-spożywczego będzie w stanie się dostosować do optymalnego wykorzystania posiadanych zasobów produkcyjnych. Zdecydowana większość gospodarstw obecnie produkujących mleko oraz buraki cukrowe będzie zmuszona do likwidacji tych bardzo dochodowych działalności produkcyjnych.

Analiza skutków wprowadzenia kwotowania produkcji mleka i cukru w Polsce pozwala na sformułowanie następujących wniosków szczegółowych:

1. wariant I (vide tabela 3) określający modelową liczbę krów oraz gospodarstw w Polsce w zależności od skali produkcji i mleczności, pokazuje skutki dla polskiej gospodarki i rolnictwa przy założeniu, że przyznana Polsce kwota pozostanie bez zmian. **Wariant III i IV powinny być wariantami realizacyjnymi w przyszłości.** Za tym rozwiązaniem przemawia potencjał produkcyjny polskich gospodarstw oraz przetwórstwa mleczarskiego, a respektowanie zasad Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej;
2. Rolnicy produkujący dotychczas buraki cukrowe będą zmuszeni w miejsce tej bardzo dochodowej działalności wprowadzić inne uprawy, które przynajmniej w części zrekompensują utracone korzyści ekonomiczne i zapewnią dochód z pracy;
3. Konieczne jest prowadzenie ukierunkowanej, racjonalnej i efektywnej ekonomicznie polityki wspierania rozwoju gospodarstw w Polsce w ramach WPR. Należy przygotować szczegółowe programy docelowe dla wszystkich branż gospodarki, aby mieć podstawy do realnej polityki rolnej. Im poprawniej zostaną przyjęte założenia wyjściowe i właściwiej uwzględnione komplementarne, suplementarne i konkurencyjne związki oraz zależności w całym łańcuchu produkcji nie tylko mleka i buraków cukrowych jako surowca do ich przetwórstwa i ich dystrybucji, lecz także dla wszystkich dziedzin gospodarki, tym niższe będą koszty społeczne produkcji, wyższy stopień zaspakajania potrzeb ludności kraju i większe możliwości konkurencyjnej sprzedaży nadwyżek produktów w handlu zagranicznym, a także mniej nietrafionych decyzji inwestycyjnych oraz nieefektywnej alokacji funduszy pomocowych.

Biorąc pod uwagę realne możliwości produkcyjne polskiego rolnictwa i mleczarstwa, i jednocześnie trudną sytuację tego sektora rolnictwa ze względu na narzucone Polsce

warunki przez UE, należy przygotowywać się do zmodyfikowania wcześniejszych warunków i przygotować realne, w pełni udokumentowane stanowisko w kwestii wielkości kwoty mlecznej i cukru dla Polski, zgodnie z zasadami Traktatu Rzymskiego.

Literatura

- Domańska E. (2002): Organizacja rynku mleka i produktów mleczarskich w Unii Europejskiej. FAPA, Warszawa.
- Krzyżanowska, Z. (2000): Analiza skutków Agendy 2000 na rynku mleka w Polsce. FAPA, Warszawa.
- Malak-Rawlikowska A. (2005): Ekonomiczne i organizacyjne skutki wprowadzenia systemu regulacji produkcji mleka w wybranych krajach UE i w Polsce. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Parzonko A. (2004): Efektywność gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Pietrzak M. (2005): Sektor mleczarski w Polsce i u najbliższych sąsiadów po przystąpieniu do Unii Europejskiej. IERiGŻ, Warszawa.
- Seremak-Bulge J. (2005): Rozwój rynku mleczarskiego i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2005. IERiGŻ, Warszawa.
- Tomkiewicz E. (2000): Limitowanie produkcji w ustawodawstwie rolnym Wspólnoty Europejskiej na przykładzie kwot mlecznych. Wyd. SCHOLAR, Warszawa.
- Wysokiński M. (2006): Ekonomiczne i organizacyjne skutki wprowadzenia systemu kwot mlecznych w Polsce na przykładzie kilku gospodarstw produkujących mleko. Praca magisterska. SGGW, Warszawa.
- Żuk J. (2006a): Problemy restrukturyzacji i modernizacji gospodarstw mlecznych w Polsce po uzyskaniu członkostwa w UE. *Roczniki Naukowe SERIA*, tom VIII, zeszyt 1, str. 241.
- Żuk J. (2006b): Koncentracja chowu krów mlecznych w gospodarstwach rodzinnych. Maszynopis, SGGW, Warszawa.

Abstract. After the accession to the EU Polish agriculture and agricultural markets have become subject to intensified state interventions, competition and quality requirements. Farms and food processing industry must adapt to the new conditions in order to acquire access to the new markets and maintain their level of production. New model of economic activity is needed for ensuring the efficiency of public and private funds allocation in the agricultural sector.

Key words: CAP, state intervention, milk quota, sugar quota, structural farm model